

УДК 658:330.142.26:005.336.1

Батракова Т.І.*кандидат економічних наук,
доцент кафедри фінансів та кредиту
Запорізького національного університету***Бондар В.В.***магістр
Запорізького національного університету*

НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ОБОРОТНИХ ЗАСОБІВ ПІДПРИЄМСТВА

Стаття присвячена дослідженню значення оборотних засобів для діяльності підприємства. Розглянуто сутність ефективного використання оборотними засобами підприємства. Систематизовано основні напрями підвищення ефективності використання оборотних засобів підприємства в сучасних умовах.

Ключові слова: оборотні засоби, управління оборотними засобами, зовнішні фактори, внутрішні фактори, ефективне використання оборотних засобів, напрями підвищення використання оборотних засобів.

Батракова Т.И., Бондарь В.В. НАПРАВЛЕНИЯ ПОВЫШЕНИЯ ЭФФЕКТИВНОСТИ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ОБОРОТНЫХ СРЕДСТВ ПРЕДПРИЯТИЯ

Статья посвящена исследованию значения оборотных средств для деятельности предприятия. Рассмотрена сущность эффективного использования оборотными средствами предприятия. Систематизированы основные направления повышения эффективности использования оборотных средств предприятия в современных условиях.

Ключевые слова: оборотные средства, управление оборотными средствами, внешние факторы, внутренние факторы, эффективное использование оборотных средств, направления повышения использования оборотных средств.

Batrakova T.I., Bondar V.V. DIRECTIONS OF INCREASE OF EFFICIENCY OF THE USE OF TURNOVER MEANS OF ENTERPRISE

The article is sanctified to research of value of turnover means for activity of enterprise. Essence of the effective use is considered the turnover means of enterprise. Basic directions of increase of efficiency of the use of turnover means of enterprise are systematized in modern terms.

Keywords: turnover means, management, external factors, internal factors, effective use of turnover means, directions of increase of the use of turnover means, turnover means.

Постановка проблеми. В умовах ринкової економіки особливого значення набувають питання ефективного використання оборотних активів, що пов'язане з фінансовим менеджментом підприємства, адже обґрунтована й виважена політика управління оборотними активами формує ідеологію управління фінансами, орієнтовану на реалізацію заходів, що спрямовані на підвищення ефективності їх використання, а, в окремому випадку – на збільшення їх вартості і вартості бізнесу у цілому. Таким чином, раціональна ефективна політика використання оборотних засобів створює необхідні умови для ефективно-виробничо-господарської та фінансової діяльності підприємства. Існування ряду негативних економічних явищ в Україні призводять до того, що забезпечення виробничої діяльності оборотними засобами стає проблемою.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний внесок у розробку теоретичних основ і напрямів щодо формування та ефективного використання оборотних засобів зробили такі відомі вітчизняні та зарубіжні вчені економісти, як В.Т. Андрійчук, Г.Ф. Білоусенко, Р. Бейлі, І.О. Бланк, Ю. Брігхем, М.В. Грилчина, Л.А. Демчук, Я.Н. Кагнер, Н.С. Лисиціан, А.М. Мороз, М.З. Пізенгольц, Д.В. Полозенко, П. Ревентлоу, Ван Хорн та інші.

Постановка завдання. На основі викладеного можна сформулювати дослідження, яке полягає в узагальненні засад ефективного використання оборотних засобів підприємств, дослідження та пошук напрямів підвищення ефективності використання оборотних активів на підприємствах.

Виклад основного матеріалу дослідження. Оборотні засоби є найбільш мобільною частиною аван-

сованої вартості. Перебуваючи в постійному русі та здійснюючи кругообіг, вони суттєво впливають на фінансовий стан підприємства. Звідси постає потреба в поглибленому дослідженні ефективності їх функціонування в ринкових умовах господарювання [1].

Основне значення оборотних засобів для підприємства – забезпечення безперервного процесу виробництва й реалізації продукції, повного і своєчасного фінансування підприємницької діяльності за мінімальних витрат коштів та товарно-матеріальних цінностей.

Суть оборотних засобів виявляється через їх функції. Знаходячись безперервно в обороті підприємства, оборотні засоби є джерелом фінансування витрат підприємства на виробництво і реалізацію продукції з моменту утворення виробничих запасів до часу надходження виручки від реалізації готової продукції. Цим самим оборотні кошти виконують свою найважливішу функцію – виробничу, тобто забезпечення безперервного процесу виробництва завдяки постійному (безперебійному) процесу формування на підприємствах запасів та заділів матеріальних активів. Крім того, оборотні засоби покликані забезпечити своєчасне і точне здійснення платіжно-розрахункових операцій, тим самим вони виконують свою другу функцію – платіжно-розрахункову. Вона, перш за все, впливає на стан тієї частини коштів, яка залучена в сферу обігу, безпосередньо впливаючи на стан розрахунків і в цілому на грошовий обіг [2].

Оборотні засоби – це сукупність грошових коштів, авансованих для створення і використання оборотних виробничих фондів та обігових фондів для забезпечення безперервного процесу виробництва та реалізації продукції [3, с. 273].

У складі оборотних засобів, що перебувають у сфері виробництва, найбільша частка припадає на запаси сировини, матеріалів, палива, запасних частин для ремонту тощо. У промисловості вони становлять більше ніж половину матеріальних цінностей.

Структура оборотних засобів характеризується співвідношенням їх окремих елементів у загальному обсязі оборотних засобів, яке виражається у відсотках. Ця структура може бути досить різною в залежності від галузі, до якої належить підприємство, але в цілому по промисловості 2/3 оборотних засобів – це оборотні фонди, а 1/3 – фонди обігу [4, с. 293].

Оборотні засоби призначені забезпечувати динамічну складову економічної діяльності підприємства. У процесі кругообігу вони проходять три стадії перетворень:

1) Заготовча стадія – «гроші – оборотні засоби» – охоплює період, необхідний для створення виробничих запасів. Оборотні засоби на цій стадії у вигляді грошей використовують для закупівлі сировини, матеріалів та інших предметів праці.

2) Виробнича стадія – «оборотні засоби – готова продукція» – починається з отримання предметів праці і завершується відправленням готової продукції на склад підприємства. Оборотні засоби на цій стадії мають вигляд предметів праці, незавершеної та готової продукції.

3) Стадія реалізації – «готова продукція – гроші» – починається з надходження готової продукції на склад підприємства і завершується отриманням виручки від реалізації продукції. Оборотні засоби на цій стадії перебувають у вигляді готової продукції та грошей [5, с. 70].

Для того, щоб ефективно використовувати оборотні засоби потрібно визначити фактори, від яких залежить величина і стан оборотних засобів підприємства.

До зовнішніх факторів відноситься:

- загальна економічна ситуація в країні;
- особливості податкового законодавства;
- темпи інфляції (дефляції);
- рівень ставок банківського кредитування;
- тенденції розвитку інвестиційного ринку (інвестиційний клімат);
- економічний потенціал регіону.

В умовах ринкової економіки найбільшого значення для підприємств промисловості набувають такі зовнішні чинники, як взаємовідносини підприємства з контрагентами – постачальниками сировини і матеріалів, а також зі споживачами готової продукції. Від ступеня налагодженості контактів з даними контрагентами безпосередньо залежать величини запасів сировини, матеріалів, готової продукції на складах, дебіторській заборгованості. Крім того, величина оборотних активів залежить від своєчасності розрахунків з постачальниками по придбаних цінностях, оскільки при погашенні кредиторської заборгованості перед контрагентами, підприємству відшкодовується сплачений ПДВ, що у свою чергу, зменшує величину оборотних засобів на дану величину [1].

До внутрішніх факторів, від яких залежить величина і стан оборотних засобів підприємства можна віднести:

- 1) Виробничі:
  - раціональне використання та зберігання оборотних засобів;
  - технологія виробництва;
  - оптимальна структура оборотних засобів;
  - співвідношення грошових коштів та дебіторської заборгованості;
  - система нормування оборотних засобів;

– оптимальне співвідношення основних та оборотних засобів.

2) Організаційно – управлінські:

- рівень організації виробництва та управління;
- організація виробничих запасів;
- управління дебіторською та кредиторською заборгованістю;
- правління грошовими коштами.

3) Економічні:

- наявність вільних грошових коштів;
- спеціалізація та концентрація виробництва.
- економічні зв'язки та відношення з постачальниками та покупцями

4) Соціальні:

- забезпеченість трудовими ресурсами;
- продуктивність праці;
- форми організації мотивації.

Для підприємств промисловості первинного значення набувають такі чинники, як тривалість виробничого циклу підприємства. Залежно від виду продукції, що випускається, виробничий цикл підприємства може вагатися від одного дня до декількох місяців, що впливає на величину незавершеного виробництва.

До найбільш значимих внутрішніх чинників слід також віднести стан основних фондів підприємства. Наприклад, погіршення стану основних фондів приводить до підвищення витрат на ремонт, обслуговування устаткування тощо, внаслідок чого зростає величина витрат, що відносяться на собівартість продукції. Для того, щоб собівартість продукції не мала істотних стрибків, частина витрат списується на витрати майбутніх періодів, включений в структуру оборотних засобів підприємства. У зв'язку з цим наявність або відсутність подібних витрат також відбивається на величині оборотних засобів підприємства [4, с. 294].

Ефективне використання оборотних засобів – це таке їх функціонування, під час якого забезпечується стійкий стан фінансових ресурсів та досягаються найвищі результати діяльності при найменших витратах підприємства [3, с. 285].

Ефективне використання оборотних коштів є одним із першочергових завдань підприємства в сучасних умовах; забезпечується це прискоренням їхньої оборотності на всіх стадіях кругообігу.

На стадії створення виробничих запасів передбачається:

- раціональне використання оборотних коштів;
- ліквідація наднормативних запасів матеріалів;
- удосконалення нормування;
- поліпшення організації постачання, у тому числі через установалення чітких договірних умов та їх виконання, оптимальний вибір постачальників, налагодження роботи транспорту;
- поліпшення організації господарства, зокрема впровадження комп'ютеризації і механізації та автоматизації вантажно-розвантажувальних операцій на складах.

На стадії незавершеного виробництва:

- упровадження новітньої техніки та технології, зокрема безвідхідної;
- розвиток стандартизації й уніфікації;
- удосконалення форм організації виробництва;
- удосконалення оплати праці й економічного стимулювання, економного використання матеріальних та паливно-енергетичних ресурсів;
- удосконалення основних фондів, насамперед їх активної частини.

На стадії обігу:

- раціональна організація збуту готової продукції, застосування прогресивних форм розрахунків;

- своєчасне оформлення документації та прискорення її руху;
- втримання договірної та платіжної дисципліни [3, с. 288].

Грамотне управління оборотними коштами підприємства сприяє зниженню витрат на виробництво і збут продукції. Зниження питомих витрат сировини, матеріалів, палива, забезпечує виробництву великі економічні вигоди. Економія матеріальних ресурсів великою мірою сприяє зниженню собівартості промислової продукції. В даний час матеріальних витрат припадає на частку до 75% всіх витрат виробництва. Економія у споживанні матеріальних ресурсів істотно впливає на зниження собівартості продукції і надає позитивну дію на фінансовий стан підприємства. Найефективнішим способом зниження матеріальних витрат є використання систем постачання сировини, матеріалів і комплектуючих безпосередньо в технологічні процеси.

Ефективність використання оборотних коштів характеризується швидкістю їхнього обертання, оборотністю. Чим менше вони затримуються на окремих стадіях, тим швидше завершується їхній кругообіг.

Економічне значення оборотності полягає в тому, що від неї залежить величина необхідних підприємству сум грошових коштів для здійснення процесу виробництва і реалізації продукції. Оборотність оборотних засобів безпосередньо впливає на кінцеві результати роботи підприємства, зокрема, приріст прибутку та рівень рентабельності.

Прискорення оборотності оборотних коштів зумовлює: по-перше, збільшення обсягу продукції на кожному грошовою одиницю поточних витрат підприємства; по-друге, вивільнення частини коштів і завдяки цьому створення додаткових резервів для розширення виробництва.

Внаслідок прискорення оборотності фінансових коштів зменшується потреба в них, відбувається процес вивільнення цих коштів з обороту.

Прискорення обертання оборотних активів призводить як до підвищення ефективності їх використання, так і зростання ефективності діяльності підприємства. За умов прибуткової роботи підприємства наслідком прискорення процесу обертання оборотних коштів є збільшення величини виробленої продукції та річного прибутку. У разі, коли існують обмеження щодо попиту на продукцію, яку виробляє підприємство, прискорення процесу обертання призводить до вивільнення з обороту певної суми оборотних коштів і появи можливості їх використання в іншому напрямку діяльності підприємства з метою отримання додаткового прибутку або досягнення певного соціального ефекту.

При невиправдано низькому рівні оборотного капіталу господарська діяльність не підтримується на належному рівні, звідси – можлива втрата ліквідності, періодичні збої в роботі і низький прибуток. Політика управління оборотним капіталом повинна забезпечити пошук компромісу між ризиком втрати ліквідності й ефективністю роботи підприємства [1].

Пошук шляхів поліпшення ефективного використання оборотних засобів передбачає також впровадження сучасних технологій та інших досягнень науково-технічного прогресу, що забезпечують економію ресурсів, здешевлення виробництва і зростання якості продукції. Важливу роль у цьому відіграє удосконалення відносин з іншими господарюючими суб'єктами, контрагентами даного підприємства. Мова йде про удосконалення умов матеріально-технічного обслуговування. Крім того, покращання

свого становища на ринку передбачає стабільність у відносинах з покупцями, вибір форм розрахунків, що гарантують платежі і забезпечують прискорення завершення реалізації продукції і надходження коштів на рахунки підприємства. Це не тільки сприяє поліпшенню фінансового стану конкретного підприємства, а й забезпечує закріплення господарських зв'язків, поліпшення фінансової і платіжної дисципліни [2].

Основними напрямками підвищення ефективності використання оборотних засобів є:

- зменшення матеріальних запасів на складах підприємства за рахунок зниження наднормативних запасів матеріалів, палива, інструменту, внаслідок поліпшення постачання, за рахунок зниження норм витрат матеріалів на одиницю продукції;
- зменшення тривалості циклу виробництва основної продукції за рахунок застосування нової техніки і технології, підвищення продуктивності праці, норм витрат ресурсів, зменшення часу перебування в заділах деталей, складальних одиниць;
- скорочення залишків нереалізованої продукції через прискорення реалізації, підвищення ефективності роботи служби маркетингу, удосконалення розрахунків, поліпшення комплектності постачань;
- підвищення ритмічності виробництва внаслідок рівномірності випуску і відвантаження продукції, удосконалення планування і організації виробництва;
- розвиток концентрації, спеціалізації і кооперування;
- удосконалення асортименту продукції і підвищення якості виробів.

Висновки з проведеного дослідження. Таким чином, з метою більш ґрунтовного розуміння змісту поняття «оборотні засоби» та для цілей економічного аналізу пропонується наступне його визначення: оборотні засоби – це авансована вартість частини оборотних активів підприємства для забезпечення безперервного кругообороту, які послідовно змінюють свою функціональну форму у вигляді засобів сфери виробництва та сфери обігу.

Основне призначення оборотних засобів – забезпечення безперервності процесу виробництва й реалізації продукції, повноти і вчасного фінансування підприємницької діяльності за мінімальних витрат коштів та товарно-матеріальних цінностей.

Ефективне використання оборотних засобів має велике економічне і соціальне значення для підприємства в сучасних умовах господарювання. Основними напрямками управління оборотними активами є: скорочення матеріальних запасів на складах за рахунок зниження наднормативних запасів матеріалів, палива, інструменту, внаслідок поліпшення постачання, за рахунок зниження норм витрат матеріалів на одиницю продукції; зменшення тривалості циклу виробництва основної продукції за рахунок застосування нової техніки і технології, підвищення продуктивності праці, норм витрат ресурсів, зменшення часу перебування в заділах деталей, складальних одиниць; скорочення залишків нереалізованої продукції через прискорення реалізації, підвищення ефективності роботи служби маркетингу, удосконалення розрахунків, поліпшення комплектності постачань; підвищення ритмічності виробництва внаслідок рівномірності випуску і відвантаження продукції, удосконалення планування і організації виробництва; розвиток концентрації, спеціалізації і кооперування; удосконалення асортименту продукції і підвищення якості виробів.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Кулакова С.Ю. Методологічні аспекти управління оборотними засобами підприємства [Електронний ресурс] / С.Ю. Кулакова, Д.М. Лозовський // Електронне наукове фахове видання «Ефективна економіка» – 2013. – № 11. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2516>
2. Ніколенко Ю.В. Основи економічної теорії / Ю.В. Ніколенко: підручник. – 3-тє вид. – К.: ЦУЛ, 2003. – 540 с.
3. Іванілов О.С. Економіка підприємства / О.С. Іванілов: підручник – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 728 с.
4. Єщенко П.С. Сучасна економіка / П.С. Єщенко, Ю.І. Палкін: навч. посіб. – К.: Вища шк. 2005. – 327 с.
5. Макарівська Т.П. Економіка підприємства / Т.П. Макарівська, Н. М. Бондар: Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. – К.: МАУП, 2003. – 304 с.

УДК [005.935:005.53]:657.6

Виноградова О.В.

*доктор економічних наук,
професор кафедри менеджменту і бізнес-моделювання
Державного університету телекомунікацій*

Кондрашов О.А.

*аспірант кафедри менеджменту і бізнес-моделювання
Державного університету телекомунікацій*

МЕТОДИКА ВНУТРІШНЬОГО КОНТРОЛЮ ПРОЦЕСУ ПРИЙНЯТТЯ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Досліджена еволюція дефініції «методика контролю»; обґрунтоване авторське визначення методики внутрішнього контролю процесу прийняття управлінських рішень. Зазначена методика формалізована з урахуванням деталізованого надання об'єктів та параметрів контролю. В складі об'єктів контролю виокремлено процеси, ресурси, результати та дії посадових осіб. Параметри, які характеризують зазначені об'єкти – законність, економічна доцільність, повнота, своєчасність, правильність.

Ключові слова: методика внутрішнього контролю, управлінські рішення, об'єкти, параметри, документальні способи контролю, фактичні способи контролю.

Виноградова Е.В., Кондрашов А.А. МЕТОДИКА ВНУТРЕННЕГО КОНТРОЛЯ ПРОЦЕССА ПРИНЯТИЯ УПРАВЛЕНЧЕСКИХ РЕШЕНИЙ НА ПРЕДПРИЯТИИ

Исследована эволюция дефиниции «методика контроля»; обосновано авторское определение методики внутреннего контроля процесса принятия управленческих решений. Указанная методика формализована с учетом детального предоставления объектов и параметров контроля. В составе объектов контроля выделены процессы, ресурсы, результаты и действия должностных лиц. Параметры, характеризующие указанные объекты – законность, экономическая целесообразность, полнота, своевременность, правильность.

Ключевые слова: методика контроля, управленческие решения, объекты, параметры, документальные способы контроля, фактические способы контроля.

Vynogradova O.V., Kondrashov O.A. METHOD OF INTERNAL CONTROL MANAGERIAL DECISION-MAKING IN THE ENTERPRISE

The evolution of the definition of «control technique»; justified by the author's definition of internal control methods of decision-making. This procedure is formalized in view of the detailed objects and control parameters. As part of the objects of the control processes are allocated resources, the results and the actions of officials. The parameters characterizing these objects – rule of law, economic feasibility, completeness, timeliness, accuracy.

Keywords: methods of control, management decisions, objects, settings, documentary control methods, the actual methods of control.

Постановка проблеми. Методичне забезпечення наряду з інформаційним та регламентним є базою, основою ефективного функціонування як системи контролю взагалі, так і контролю процесу прийняття управлінських рішень зокрема. Незважаючи на тривалість та багатогранність наукових досліджень категоріального апарату, дефініція «методика контролю» все одно має певні неузгодженості та дискусійні моменти. Складність та специфіка такого об'єкту контролю, як управлінські рішення (далі УР) вимагає відповідної методики контролю, яка дасть змогу максимально ефективно розв'язувати завдання внутрішнього контролю.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Досліджуючи думки фахівців відносно дефініції «методика контролю», зазначимо:

- незаперечним є виділення сукупності (взаємозв'язку) способів та прийомів контролю;
- переважна більшість фахівців розглядаючи методику контролю, вказує на параметри перевірки:

законність, достовірність, доцільність, вірогідність, тощо [1-7];

- окремі дослідники вказують на інформаційне забезпечення, яке застосовується під час реалізації способів та прийомів контролю [2; 3; 5];

- деякі фахівці підкреслюють об'єкт контролю [8-10];

- зустрічається представлення видів контролю (попереднього, поточного, наступного) [11];

- акцентують увагу на синтезі документального дослідження та оцінці фактичного стану [3; 5; 6].

Серед розглянутих визначень виокремлюється позиція Шигун М.М., яка підкреслює взаємозв'язок результатів контролю та управлінських рішень [12].

Цілоком обґрунтованим буде твердження про неузгодженість думок фахівців щодо визначення методики контролю та необхідності подальшого розвитку цієї дефініції у контексті об'єкту контролю – управлінських рішень.